

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI.

Ortiqova Nilufar Erkin qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritiladi. Maqola kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning metod va yondashuvlari, bolalarning tasavvurini kengaytirish uchun foydalaniladigan texnikalar haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, kreativ pedagogik yondashuvlarning ahamiyati, ularning o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatlariga ta'siri o'rganiladi. Kreativlikka asoslangan ta'lim orqali o'quvchilar yangi g'oyalar yaratish va o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunday pedagogik yondashuvlar nafaqat akademik muvaffaqiyatni oshirishga, balki o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi.*

Tayanch so'zlar: *Kreativ fikrlash, pedagogik asoslar, ona tili va o'qish savodxonligi, tanqidiy fikrlash, tasavvur qilish, mustaqil fikrlash, innovatsion metodlar, ijodiy yondashuv, o'qitish texnikalari*

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirish boshlang'ich ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish orqali ularni o'qishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, mustaqil fikrlash va yangi yondashuvlarni topish qobiliyatlarini rivojlantirish maqsad qilingan. Bunday darslarda kreativ yondashuv o'quvchilarning faqatgina matnni o'qish yoki yozish bilan chegaralanmasdan, balki o'quv jarayonida erkin fikr bildirish, tasavvur qilish va tanqidiy yondashish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchilar tanqidiy va ijodiy fikrlashni rag'batlantiradigan usullardan foydalanishlari zarur. Masalan, "Aqliy hujum", "Nima bo'lsa, agar..." kabi usullar orqali o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni o'rganish imkoniyati beriladi. Bunda o'quvchilar o'zlarining shaxsiy nuqtai nazarlarini shakllantiradi va fikrlarini asoslab bera oladi. Bundan tashqari, erkin insholar, hikoya tuzish, va matn tahlili kabi topshiriqlar yordamida o'quvchilar tasavvurlarini kengaytiradi, ularning ijodiy tafakkuri rivojlanadi va ular matnlarga nisbatan yangi qarashlarni o'rganadi.

Pedagogik asoslarda, kreativlikni rivojlantirish, ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lib, o'quvchilarni faol tinglovchi va mustaqil o'rganuvchiga aylantirishga yordam beradi. Bu esa ularning nafaqat akademik bilimlarini, balki hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga zamin yaratadi. Ta'lim jarayonida kreativ yondashuvni qo'llash orqali o'quvchilarning qiziqishlari va intilishlari rivojlanib, ularda o'z-o'zini anglash va o'z-o'ziga ishonch tuyg'ulari shakllanadi.

Kreativlikka asoslangan darslarda innovatsion metodlardan foydalanish o'quvchilar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochadi. Bu esa ularni bilim olishda mustaqil va yangicha yondashuvlarni qidirishga undaydi. Shu tariqa, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilar yangi bilimlarni chuqur o'zlashtirish va ularni qo'llash orqali yanada ijodkor va mustaqil shaxs sifatida shakllanadi.

Chunonchi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida ham "Ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun ta'lim sifatini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon tajribasida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish zarur" deb alohida uqtirib o'tilgan.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun yangi yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishlarini oshirish va ularni faol fikrlashga undashda muhim ahamiyatga ega. Quyidagi innovatsion usullar bu jarayonda samarali bo'lishi mumkin:

1. **Rollearning almashinuvi:** Bu usul o'quvchilarga boshqa odamlar nuqtai nazaridan vaziyatni tushunish va his qilish imkoniyatini beradi. Masalan, matndagi qahramon rolini bajarish yoki hikoyani boshqa qahramon nuqtai nazaridan davom ettirish vazifalari ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi.

2. **"Eng yaxshi fikrni tanlash" usuli:** Darsda o'quvchilar muhokama jarayonida turli g'oyalar ilgari suradi va har bir g'oya ustidan tanqidiy fikr yuritadi. Keyinchalik ular eng yaxshi deb hisoblangan fikrni tanlab, bu tanlovlarini asoslab beradilar. Bu usul tanqidiy va kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun qulaydir.

3. **Sinov va xatolik metodi:** O'quvchilarga mavhum topshiriqlar berish orqali ular o'zlari izlanish va tajribalar o'tkazish imkoniyatini oladi. Bu usul orqali o'quvchilar xatolarini tahlil qilish va ulardan yangi yechimlar topishni o'rganadi, bu esa ijodiy fikrlash ko'nikmalarini kuchaytiradi.

4. **"Gapni tugatish" texnikasi:** O'qituvchi dars davomida ma'lum bir matn yoki jumla boshlang'ich qismini aytadi, va o'quvchilardan uni o'z fantaziyalari bilan davom

ettirishni so'raydi. Bu o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi va ularni erkin ijod qilishga undaydi.

5. **Visualizatsiya orqali hikoya qilish:** O'quvchilarni hikoyani faqat so'zlar orqali emas, balki chizma, diagramma yoki xaritalar yordamida tushuntirishga o'rgatish ham ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali. Bu usul o'quvchilarning fikrlar orasida bog'liqliklarni ko'rish qobiliyatini oshiradi.

6. **"Keyingi qadamni rejalashtirish" metodi:** Bu usulda o'quvchilardan matn yoki hikoyadagi voqealar ketma-ketligini davom ettirish yoki keyingi qadamlarni rejalashtirish talab qilinadi. O'quvchilar voqealar rivojini mustaqil davom ettirishi kerak bo'lgan ushbu topshiriq ijodiy fikrlash va tasavvur qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu yangi usullar o'quvchilarni darsda yanada faol ishtirok etishga undaydi, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini mustahkamlaydi va mustaqil o'rganish jarayonida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

Ona tili va o'qish savodxonligi fanini o'qitishda tamoyillar bo'lib, 4-tamoyilda o'qish savodxonligida tez, to'g'ri, ongli va ifodali o'qish kompetensiyalarini shakllantirish, o'quvchilarni oddiy kitobxondan chuqur mulohaza qiluvchi, keng mushohadali, zukko kitobxon darajasiga olib chiqish, tevarak-atrof va butun dunyoda ro'y berayotgan o'zgarishlar to'g'risida o'z fikrini mustaqil ayta oladigan, tanqidiy hamda kreativ fikrlash ko'nikmasini oshirishga qaratilgan.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari ta'lim jarayonini yangi yondashuvlar bilan boyitish, o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini kengaytirish va ularni kelajakka tayyorlash vazifalarini o'z ichiga oladi. Ushbu pedagogik asoslar quyidagi yo'nalishlarda ochib berilishi mumkin:

1. **Konstruktiv yondashuv asoslari:** Ushbu yondashuvga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchilarni faqat bilim olish jarayonida ishtirokchi emas, balki faol ijodkor sifatida shakllantiradi. O'qituvchi esa o'quvchini ma'lumot olishda yo'naltiruvchi va yordamchi sifatida harakat qiladi. Ona tili darslarida bu yondashuv orqali o'quvchilar mustaqil ravishda matnlarni o'rganib, o'z xulosalarini chiqara oladi, bu esa kreativ fikrlashni rivojlantirishga zamin yaratadi.

2. **Psixologik asoslar:** Kreativlikni rivojlantirish uchun o'quvchilarning yoshiga mos psixologik omillarni hisobga olish muhim. Masalan, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'yin va tasviriy metodlar samarali bo'ladi. Psixologlar fikricha, ijodiy fikrlashni rag'batlantirish uchun o'quvchilarda erkinlik va xavfsizlik muhitini yaratish zarur. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning yangi g'oyalarni ilgari surishga bo'lgan qo'rquvini bartaraf etadi.

3. **Interfaol ta'lim texnologiyalari:** Interfaol metodlar, masalan, klaster tuzish, rolli o'yinlar, interfaol muhokamalar o'quvchilarning darsga jalb qilinishini kuchaytiradi va ularni ijodiy fikrlashga undaydi. Ona tili darslarida, masalan, matn mazmunidan kelib chiqib yangi hikoya yoki dramatik ssenariy yaratish topshiriqlari o'quvchilarning ijodiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. **Didaktik asoslar:** Darslarda o'quvchilarning bilimlarini amaliy qo'llashga yo'naltirilgan topshiriqlar ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Masalan, ona tili darslarida qahramonlarning xarakterini o'quvchi nuqtai nazaridan qayta talqin qilish yoki o'qilgan matnga yangi yakun yaratish vazifalari didaktik tamoyillarni ijodiylik bilan uyg'unlashtiradi.

5. **O'yinli ta'limning pedagogik roli:** Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'yinli ta'lim ijodiy fikrlashni rivojlantirishning muhim vositalaridan biridir. "So'z zanjiri", "Topishmoqlarni davom ettirish", "Erkin hikoya tuzish" kabi o'yinlar o'quvchilarning so'z boyligini kengaytiradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi.

6. **Ijtimoiy-psixologik muhitni yaratish:** Pedagogik jarayonda ijtimoiy muloqotga asoslangan muhitni shakllantirish o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu muhitda o'quvchilar bir-birlari bilan fikr almashadi, turli fikrlarni tahlil qiladi va o'ziga mos yechimlarni qidiradi.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida ushbu pedagogik asoslarni tizimli qo'llash orqali o'quvchilarning ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlash qobiliyati va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Bu esa ta'limning sifatini oshirish bilan birga o'quvchilarni hayotga ijodiy yondashishga ham tayyorlaydi.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun kreativlikni rivojlantirish ularning tasavvur qilish qobiliyatlarini kengaytirib, mustaqil fikrlashga undaydi va shaxsiy qobiliyatlarini yanada oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, darslarda innovatsion metod va interfaol yondashuvlarni qo'llash ijodiy jarayonni faollashtirishda muhim o'rin tutadi. Bu jarayonda "Aqliy hujum", o'yinli ta'lim texnikalari, matn tahlili va boshqa usullardan foydalanish samarali natijalar beradi.

Shuningdek, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ochiq va ishonchli muloqotni tashkil etish, mustaqil izlanish imkoniyatini yaratish o'quvchilarni ijodkorlikka rag'batlantiradi. Bu nafaqat ta'lim jarayonining sifatini oshirishga, balki o'quvchilarning kundalik hayotdagi muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOUDALANILGAN ADABIYOT:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. -T.,2022.
- 2.A. Nisanbayeva ,J.Tagayeva (2024). Boshlang'ich sinflarda “ona tili va o‘qish” darslarini kreativlik asosida tashkil qilish usullari. Maqola. International scientific and practical conference "Economics, management and digital innovation in education: modern trends and approaches" – 417-418-bet <https://doi.org/10.5281/zenodo.10802377>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/boshlang-ich-sinf-o-qituvchilarida-kreativ-salohiyatni-rivojlantirishning-pedagogik-xususiyatlari>.